

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЧЕРНІГІВСЬКИЙ КОЛЕГІУМ»
ІМЕНІ Т.Г. ШЕВЧЕНКА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ ТА
СОЦІОГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН ІМЕНІ О.М. ЛАЗАРЕВСЬКОГО

Затверджено на засіданні Вченої ради
Навчально-наукового інституту історії
та соціогуманітарних дисциплін
імені О.М. Лазаревського
протокол № 5 від 13 грудня 2023 р.

Голова Вченої ради

Андрій КАТОЛИК

ПРОГРАМА ДОДАТКОВОГО ВСТУПНОГО ІСПИТУ ДО АСПРАНТУРИ
галузь знань: 03 – гуманітарні науки
освітньо-науковий рівень: доктор філософії
спеціальність: 032 – історія та археологія

**ПРОГРАМА ДЛЯ ДОДАТКОВОГО
ВСТУПНОГО ІСПИТУ ДО АСПРАНТУРИ
ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ІСТОРІЯ ТА АРХЕОЛОГІЯ»**

ІСТОРІОГРАФІЯ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ

Предмет і завдання курсу історіографії всесвітньої історії

Завдання історіографії як спеціальної історичної дисципліни. Місце і роль історіографії у структурі історичної науки. Об'єкт і предмет історіографії.

Виникнення та основні етапи розвитку історіографії. Специфіка історіографічного факту. Історична пам'ять та історична свідомість суспільства. Поняття «течія», «напрямок», «школа» в історіографії та критерії їх визначення. Історичне джерело та історичний факт.

Зародження історичної свідомості та історичних уявлень у стародавній міфології та епосі

Виникнення історичної свідомості та знань про минуле у первісному суспільстві. Історія і фольклор. Архаїчна міфологія та її роль у формуванні історичної думки.

Походження світу і народів у стародавніх міфах. Героїчний епос та його роль у формуванні історичних уявлень.

Розвиток історичних знань у традиційних суспільствах

Історичні знання у цивілізаціях Давнього Сходу.

Античні уявлення про предмет та завдання історії. Ідея циклічності історичного розвитку людства. Проблематика античної історіографії. Прагматична історіографія в Стародавній Греції. Історіографія у Стародавньому Римі. Античні історики та їх внесок в історіографію. Значення античної історіографії для подальшого розвитку історичних знань та історичної думки.

Середньовічна історіографія V–XV ст.

Соціально-політичні та ідеологічні умови розвитку історичної думки та історичних знань в епоху середньовіччя. Вплив християнської церкви на розвиток історичних знань. Провіденціалізм та есхатологія – основи середньовічної історичної думки та історіографії.

Посилення впливу богослов'я на історичну думку. Аврелій Августин та його роль у становленні історичної свідомості середньовіччя. Ранні представники середньовічної історіографії (Йордан, Григорій Турський, Беда Поважний, Павло Диякон). Історична думка доби розвинутого середньовіччя (Й. Флорський, Ж. де Віллардуен, Ж. де Жукивіль, Б. Гі. Ж. Фруассар). Візантійські історики та їхні твори.

Хроністика і літописання та їх роль у розвитку історичної думки. Взаємовплив давньоруської та західноєвропейської середньовічної історіографії. Агіографічна література та її відмінність від античної біографістики.

Гуманістична історіографія

Соціально-політичні умови розвитку історіографії у XV–XVII ст. Реформація та контрреформація.

Історичні джерела світогляду гуманістів. Антропоцентризм гуманістичного світогляду. Початок секуляризації історичних знань. Запровадження поняття історичного часу. Гуманісти про завдання і функції історії та історичних знань. Зародження історико-філологічної критики джерел. Гуманістична історіографія в Італії. Здобутки гуманістичної історіографії у Франції. Особливості німецького гуманізму та історичної думки. Гуманістична історіографія слов'янських народів.

Розвиток ідей раціоналізму та їх вплив на історичну думку. Теорії «природного права» та «суспільного договору» та їх інтерпретація в історичних концепціях. «Ерудитські» школи.

Посилення впливу церкви і держави на розвиток історичних знань у Росії. Історико-релігійна концепція «Москва – Третій Рим». Позалітописна історіографічна традиція.

Історіографія XVIII ст. Просвітництво

Передумови розвитку історичної думки та історичних знань у XVIII ст. «Освічений» абсолютизм та його реформи. Раціоналістичні, матеріалістичні та атеїстичні тенденції у Просвітництві.

Раціоналізм та історичний детермінізм у просвітницькій історичній думці. Подальша розробка та поширення теорії «суспільного договору» (Ж. Ж. Руссо). Роль географічного фактору в історії (Ш. Монтеск'є).

Початок перетворення історії в наукову дисципліну та розширення тематики історичних досліджень. Початок вивчення економічної та соціальної історії, культури, побуту і звичаїв народу.

Історична наука кінця XVIII – першої половини XIX ст. Романтизм

Організаційні основи історичної науки. Історія як самостійна навчальна дисципліна. Утворення та діяльність наукових історичних товариств. Криза просвітницької методології. Романтизм та його роль у розвитку історичної думки. Течії та напрями у суспільно-політичній думці доби Романтизму.

Історики-романтики про народ та «народний дух». Ідея органічного, спонтанного розвитку суспільства. Вплив ідей провіденціалізму на історичні концепції романтиків. Ідеалізація середньовіччя у творах романтиків. Розвиток принципів історизму в історіографії Романтизму.

Французька історична школа доби Реставрації. Історичні концепції німецької класичної філософії. Історична школа права в Німеччині. Становлення історично-політичної школи Л. Ранке. «Малогерманська» та «Великогерманська» школи у німецькій історіографії. Політична школа Г. Карлейля і Д. Фроуда в англійській історіографії. Торійська та вігська історіографії.

Основні напрями історичної думки в Росії. Філософсько-теоретичні основи державної школи. «Скептична» історична школа. Теорія «офіційної народності». Формування ідеології слов'янофілів та західників.

Становлення історичної науки у США. Особливості американського

романтизму.

Історична наука у другій половині XIX ст. Позитивізм

Соціально-політичні та ідейно-теоретичні умови розвитку історичної науки. Криза Романтизму. Виникнення науково-дослідних установ. Створення нових періодичних видань, наукових історичних товариств та об'єднань. «Позитивна» філософія О. Конта. Ідея закономірного розвитку історичного процесу.

Філософи-позитивісти про основні «природні» закони розвитку історії та суспільства. «Теорія факторів». Історія і соціологія. Поняття історичного факту в позитивістській історіографії. Розвиток критики джерел. Фактографізм та уникнення історико-соціологічних узагальнень у працях істориків-позитивістів. Проблематика та основні напрями позитивістської історіографії. «Російська історична школа» загальної історії. Еволюція і початок кризи позитивістської історіографії. Наукові центри і школи позитивістської історіографії.

Історичний матеріалізм

Історичні і теоретичні джерела марксистської методології історії. Формування та еволюція історичних поглядів К. Маркса і Ф. Енгельса. Критика ідеалістичних концепцій історії. Об'єктивність законів історичного розвитку. Револуції та їх роль у зміні соціально-економічного ладу і розвитку історії людства. Основні проблеми всесвітньої історії в творах К. Маркса та Ф. Енгельса.

Історіософія кінця XIX – першої половини XX ст.

Загострення соціально-політичних суперечностей і міжнародної ситуації.

Криза позитивістської історіографії. Становлення нових соціально-політичних наук: соціології, історичної демографії, історичної психології, історичної антропології, історичної географії. Питання про роль і функції історичної науки. Організаційні основи історичної науки.

Неокантіанська методологія історії. Критика позитивізму в працях В. Дільтея та баденської школи істориків-неокантіанців. Утвердження ідеї суб'єктивного сприйняття минулого. Заперечення можливості об'єктивного та повного пізнання історичного процесу.

Історико-критичний неогегельянський напрямок в історіографії. Б. Кроче про обмеженість можливостей пізнання історії. Неогегельянський напрямок в історіографії Англії. Філософія історії в творах М. Бердяєва. Історичні погляди Л. Карсавіна. Мета і сенс історії у поглядах М. Лоського. Теорія «євразійства». Теорії циклічного розвитку світової історії (О. Шпенглер, А. Дж. Тойнбі, П. Сорокін). Філософія екзистенціалізму та її вплив на історичну думку (К. Ясперс, М. Хайдеггер). Соціологічна школа Е. Дюркгейма. Теорія «культурно-історичного синтезу» А. Берра.

Основні тенденції розвитку провідних історіографічних шкіл у першій половині XX ст.

Становлення «нової історичної науки». Школа «Анналів». Історико-теоретична спадщина Л. Февра та М. Блока. Місце історії серед наук про людину. Можливість об'єктивного вивчення історії. Економічна історія.

Соціальна історія. Вплив «нової історичної науки» на розвиток світової історіографії.

Марксистська історіографія. Розвиток теорії історичного матеріалізму. Становлення марксистської історіографії в СРСР та виникнення осередків марксистської історіографії в країнах світу. Школа М. Покровського. Дискусії 20-х рр. з питань теорії соціально-економічних формацій.

Характер та особливості розвитку національних історіографій.

Особливості розвитку історичної науки у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

Соціально-політичні умови розвитку історичної науки. Науково-технічна революція та її вплив на методологію суспільних наук. Організаційні основи історичної науки. Посилення взаємовпливу національних історіографій. Національні та міжнародні наукові центри, товариства, періодичні видання.

Основні тенденції розвитку історіографій у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

Еволюція неокантіанства. Неопозитивістська течія в сучасній історіографії. Релігійно-філософські концепції історичного процесу. Вплив філософії постмодернізму на розвиток історичної науки.

Подальший розвиток теоретичних основ «нової історичної науки». Поширення міждисциплінарних зв'язків. Ідея глобальної історії та історичного синтезу в працях істориків школи «Анналів». Структура і напрямки історичних досліджень «нової історичної науки»: нова соціальна історія, нова економічна історія, нова політична історія. Центри і школи «нової історичної науки». Методологічні проблеми і труднощі подальшого розвитку «нової історичної науки». Криза марксистської історіографії та її еволюція наприкінці 80 – у першій половині 90-х рр.

Національні історіографії та шляхи їх розвитку. Зростання ролі історичної науки США у світовій історіографії. Напрями та школи в американській історичній науці. Основні тенденції розвитку історичної науки у Великобританії. Провідні центри та школи у французькій історіографії. Особливості розвитку німецької історіографії. Розвиток історіографії у країнах Східної Європи. Основні проблеми і тенденції подальшого розвитку світової історіографії.

УКРАЇНСЬКА ІСТОРИОГРАФІЯ

Вступ до курсу української історіографії

Предмет і завдання курсу української історіографії. Місце та функції історіографії в системі історичної науки. Понятійний апарат української історіографії.

Основні етапи розвитку української історіографії як наукової дисципліни. Зародження української історіографії як галузі історичного дослідження наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. Перетворення української історіографії з галузі історичного дослідження у самодостатню наукову дисципліну (20 – перша половина 50-х рр. ХХ ст.). Інституалізація

історіографічних досліджень в Україні в другій половині 50 – 80-х рр. ХХ ст. Модернізація історіографічних студій в Україні за доби незалежності.

Історичні знання у стародавній Україні-Русі

Фольклор як попередник історіописання. Архаїчна міфологія, героїчний епос, родоплемінні перекази, історичні легенди.

Південно-руські літописи як пам'ятки історіографії. Генеалогія великого літописного тексту стародавньої України-Русі. Великокнязівське і регіональне літописання. Методологія провідництва. Джерельна база давньоруського літописання.

Історичні відомості у пам'ятках давньоруської літератури. Житійна література. Києво-Печерський патерик. Ораторсько-провідницька проза. Повчання. Паломницька література. Історична поезія.

Розвиток історичних знань на українських землях у XIV – першій половині XVII ст.

Західно-руське (білорусько-литовське) літописання та його місце в українському історіографічному процесі. Українські літописи XVI – першої половини XVII ст. Густинський літопис.

Річпосполитська історіографія України. Історичне письменство XVI – першої половини XVII ст. і поширення в Україні ідей гуманізму.

Історичні відомості у мемуарах і щоденниках. Твори полемічної літератури як пам'ятки історіографії. Відображення історичного процесу в українському фольклорі.

Розвиток історичних знань та історичної думки в Україні у другій половині XVII – XVIII ст.

Пізнє українське літописання. Козацькі, регіональні літописи, хронографи.

Зародження українського історичного наративу. Хроніка з літописців стародавніх» Ф. Сафоновича. «Синописис». «Короткий опис про козацький малоросійський народ» П. Симоновського. «Літописне повісткування про Малоросію» О. Рігельмана. Поширення ідей Просвітництва.

Антикварний напрям в українській історіографії. Історико-статистичні проекти Ф. Туманського та О. Шафонського. Історичні відомості в описах намісництв останньої чверті XVIII ст. Щоденники Я. Марковича, П. Орлика, М. Ханенка, П. Апостола.

Історичні відомості у пам'ятках письменства. «Четві – Мінеї» Д. Туптала. Ораторсько-провідницька проза. Полемічна і паломницька література. Історична поезія. Історична драма.

Історична наука в Україні у першій половині XIX ст.

Процес перетворення історичних знань у науку. Вплив ідей романтизму на творчість українських істориків. Формування інфраструктури історичної науки в Україні та регіональних наукових осередків.

«Історія русів» та її місце в українському історіографічному процесі. Український історичний наратив першої половини XIX ст. Узагальнюючі праці Я. Марковича, Д. Бантиша-Каменського, М. Маркевича. М. Максимович та його роль у розвитку історичної науки в Україні.

Розвиток історичної науки в Україні у другій половині XIX – на

початку XX ст.

Народницький, консервативний (державницький) та соціалістичний напрями в українській історичній науці. Поширення методології позитивізму.

Наукова спадщина провідних українських істориків М. Костомарова, П. Куліша, В. Антоновича, О. Лазаревського та їхніх послідовників.

Розвиток інфраструктури історичної науки в Україні. Розбудова джерельної бази.

Розвиток української історичної науки у XX ст.

Піднесення української історичної науки за доби Визвольних змагань. Створення Української Академії наук та її галузевих підрозділів. М. Грушевський та його роль у розвитку історичних досліджень.

Історична наука в Українській РСР. «Розстріляне Відродження». Репресії проти наукової, творчої та педагогічної інтелігенції.

Розвиток історичної науки на Західній Україні у міжвоєнний період.

Українська історична наука в роки Другої світової війни. Втрата культурно-історичних цінностей.

Формування української еміграційної історіографії. Історична наука в Українському вільному університеті та Українській Вільній Академії наук. Створення Українського наукового інституту Гарвардського університету та Канадійського інституту українських студій. Журнал «Український історик» та його роль у згуртуванні вчених-українознавців.

Історична наука в незалежній Україні

Модернізація інфраструктури української історичної науки. Реформація старих і створення нових осередків історичних студій в системі Національної Академії наук України.

Повернення історіографічної спадщини. Розбудова джерельної бази. Відродження громадських наукових формувань (Наукове товариство імені Т. Г. Шевченка, Українське наукове товариство, Національна Спілка краєзнавців України).

Розгортання співпраці із зарубіжними вченими. Міжнародна асоціація україністів та її роль у розгортанні історичних досліджень.

Криза марксистської методології історичного дослідження та її наслідки. «Націоналізація історії». Методологічні дискусії початку 90-х рр. XX ст. Методологічне, тематичне і стильове урізноманітнення історичних досліджень. Поява нових періодичних видань. Роль вчених української діаспори у модернізації української історичної науки.

ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Теоретико-методологічні проблеми джерелознавства

Джерелознавство – наука про історичні джерела. Становлення джерелознавства як спеціальної галузі наукових історичних знань. Предмет, завдання і функції джерелознавства. Предмет і завдання джерелознавства історії України.

Основні джерелознавчі категорії: історичний факт, першоджерело, вторинне джерело та позаджерельне знання. Вірогідність,

репрезентативність, автентичність та оригінальність. Історичне джерело та історичний факт. Інформація історичного джерела та її структура. Еволюція історичних джерел та фактори, що її визначають.

Класифікація історичних джерел. Поняття класифікації джерел. Завдання класифікації. Класифікаційні ознаки і критерії класифікації джерел. Типо-видова класифікація історичних джерел. Поняття про типи, роди, види та різновиди історичних джерел. Особливості класифікації писемних джерел.

Джерельна база дослідження, її рівні та структура. Первісна, реальна, актуалізована і потенційна джерельна база.

Писемні джерела з давньої та середньовічної історії України

Писемні джерела іноземного походження про слов'ян та Русь. Особливості інформаційного потенціалу повідомлень давніх авторів.

Візантійські джерела про ранню історію східних слов'ян. Західноєвропейські джерела з історії східних слов'ян.

Арабські джерела з історії східних слов'ян.

Міжнародні договори Київської Русі (907, 911, 944 та 971 рр.) як актові джерела. Церковні устави. Жалувані грамоти.

«Руська правда»: основні редакції та списки. Роль «Руської правди» у подальшому розвитку корпусу законодавчих джерел. Устави та уставні грамоти.

Літописи, їх видові ознаки, соціальні функції. Поняття про літопис та літописний звід. Редакції та списки літописів. Протографи. Значення досліджень О. Шахматова та І. Данилевського для розробки сучасної методики вивчення літописів.

Літописання Київської Русі. «Повість минулих літ»: джерельна база та протографи. Проблема Початкового зводу. Київський і Галицько-Волинський літописи.

Особливості давньоруської літератури. Літературні жанри. Повчання. Слова. Ходіння. Військові повісті. Агіографічні твори. Життя. Апокрифи. Патерики.

Писемні джерела з історії України литовсько-польської доби

Різновиди актових джерел XIV – першої половини XVII ст. Основні тенденції еволюції формуляру актів. Привілеї та їх особливості. Литовські статuti (1529, 1566, 1588 рр.). Литовська та Руська (Волинська) метрики: склад, історія вивчення та публікації. Матеріали сеймів та місцевих сеймиків.

Західно-руські (білорусько-литовські) літописи.

Українські літописи XV – першої половини XVII ст.

Історичні праці та мемуарна література.

Писемні джерела з історії України доби Гетьманщини

Основні види актів російських державних установ другої половини XVII–XVIII ст., що стосуються України. Еволюція формуляру актів. Законодавчі акти гетьманського управління. Універсали, документація Генеральної, полкових та сотенних канцелярій, архів коша Запорозької Січі, актові книги.

Описово-статистичні джерела як вид історичних джерел. Пам'ятки

правничої думки як історичні джерела.

Праці літописного характеру другої половини XVII–XVIII ст. Козацьке літописання. Літописні компіляції другої половини XVIII ст. Джерелознавчі особливості творів іноземців, що писали про Гетьманщину. Щоденники представників козацької старшини.

Писемні джерела з історії України XIX – початку XX ст.

Законодавчі акти XIX – початку XX ст. щодо України, їх основні різновиди та публікації. Зміни в оформленні та походженні документів державних установ. Еволюція формулярів окремих різновидів діловодної документації. Вплив технічних засобів фіксації інформації на зміст та форму документів.

Діловодні документи Російської імперії XIX – початку XX ст.

Основні види статистичних джерел першої половини XIX ст. Державна статистика. Діяльність Центрального статистичного комітету Російської імперії у другій половині XIX ст. Земська статистика.

Судово-слідчі матеріали. Судові справи – комплекси документів процесу розшуку та суду. Практика складання судово-слідчих матеріалів та їхні формуляри. Інформативна цінність судово-слідчої документації.

Документи громадських, політичних об'єднань і рухів. Програмні та статутні документи партій і організацій, твори лідерів політичних та громадських об'єднань. Програми і статuti політичних партій. Протоколи з'їздів та конференцій. Твори лідерів та ідеологів партій.

Періодична преса. Принципи систематизації періодичних видань. Жанрові особливості матеріалів періодичної преси. Методика роботи з періодичними виданнями.

Джерела особового походження. Особливості відображення дійсності в его-текстах. Основні жанри мемуарних творів. Щоденники та спогади. Автобіографії. *Currículum vitae* та життєписи. Епістолярна культура.

Писемні джерела з історії України XX ст.

Індустріальні перетворення та науково-технічна революція як фактори еволюції джерел. Особливості умов виникнення, змісту, функціонального призначення джерел.

Законодавчі акти радянської доби. Конституції 1918, 1924, 1936, 1977 рр. Систематизація законів та створення кодексів.

Діловодна документація. Діловодна «паперова» робота як галузь державного управління. Організаційна, розпорядча, планова, облікова, контрольна та звітна документація. Стандартизація документів. Уніфікація формуляра діловодних документів.

Документи планування народного господарства як джерела з історії України. Статистичні джерела радянської доби.

Своєрідність приватно-правової документації XX ст. Обмеження створення приватно-правових актів за радянських часів і створення нових зразків актової документації (договори про соціалістичне змагання, резолюції мітингів, зборів тощо) як відображення колективної складової у громадсько-політичній та суспільно-економічній сферах діяльності людей.

Документальні матеріали представницьких органів влади. Матеріали

політичних партій і громадських організацій в Україні.

Джерела особового походження. Особливості формування цього комплексу у ХХ ст. Джерела особового походження за радянської доби. Особливості побутування епістолярію. Перлюстрація. Специфіка мемуарної прози радянської доби. Класифікація мемуарних текстів. Феномен колективних спогадів. Автобіографії. Щоденники.

Періодична преса. Еволюція різноманітних типів періодичних видань. Преса, влада, ідеологія, політика.

Джерела з історії України доби незалежності

Основні види джерел з історії України доби незалежності. Конституція України 1996 р. Законодавчі акти. Діловодна документація підприємств та організацій. Документальні свідчення діяльності політичних та громадських організацій та об'єднань. Статистика. Публіцистика, періодика та мемуари. Формування та збереження первісної джерельної бази.

Ресурси мережі Інтернет як історичне джерело. Публікація історичних джерел в Інтернеті. Джерелознавчі проекти в мережі Інтернет.

СПЕЦІАЛЬНІ ІСТОРИЧНІ ДИСЦИПЛІНИ

Спеціальні історичні дисципліни: предмет та завдання

Спеціальні історичні дисципліни: критерії визначення, предмет та завдання. Система спеціальних історичних дисциплін. Практичне застосування матеріалів спеціальних історичних дисциплін в науково-дослідній, навчальній, освітній, музейній та краєзнавчій роботі.

Історична хронологія

Предмет та завдання історичної хронології. Головні одиниці обчислювання часу (доба, тиждень, місяць, рік). Поняття календаря. Походження календаря. Головні типи календарних циклів та принципи їх побудови (місячний, сонячний, місячно-сонячний). Проблема несумісності різних одиниць обчислювання часу. Юліанський та Григоріанський календарі. Запровадження та використання Юліанського календаря в Україні (X–XX ст.). Запровадження та використання Григоріанського календаря в Україні (XVI–XX ст.).

Поняття ери та її різновиди. Найбільш поширені варіанти ер (ера Діоклетіана, ера від створення світу, ера від Різдва Христового, місячна хіджра). Принципи переведення дат на сучасне літочислення. Рухомі та нерухомі релігійні свята. Визначення дат за вказівкою на релігійні свята.

Палеографія

Предмет і завдання палеографії. Палеографічний аналіз. Писемність і головні етапи її розвитку.

Проблема існування слов'янської писемності до прийняття християнства. Походження східнослов'янської писемності. Слов'янські абетки. Загальні положення слов'янської палеографії.

Головні зміни у графіці писемності в Україні у X–XVIII ст. (устав, напівустав, скоропис).

Історична метрологія

Предмет та завдання історичної метрології.

Найдавніші одиниці вимірювання (т.зв. антропометричні, трудові та господарчі міри) і ступінь їх точності. Метрологія давньої Русі (одиниці вимірювання довжини, ваги, поверхні та рідини). Головні одиниці вимірювання довжини, ваги, поверхні та рідини в Україні у XIV – XVII ст. Уніфікація системи обміру у XVIII – XIX ст. (з 1734 р.).

Метрична система, її виникнення та запровадження на території України.

Геральдика

Предмет і завдання геральдики. Джерела і методи досліджень. Гербова експертиза та її використання в науково-дослідницькій роботі. Походження та розвиток гербів. Головні елементи гербів (щит, шолом, корона, клейнод, намет, щитотримачі, девіз) та їх різновиди. Геральдичні кольори та метали. Головні правила геральдики. Види гербів.

Геральдичні пам'ятки України. Герби та геральдичні емблеми міст і регіональні геральдичні символи України. Приватні герби української еліти.

Державна символіка

Державна символіка. Концепція державної символіки. Види державних символів, їх поява та розвиток. Символи влади в Україні у минулому. Сучасний герб України. Тризуб як державний символ. Сучасний прапор України. Проблема походження національних прапорових барв у вітчизняній історіографії. Державний гімн України. Конституція України про державні символи.

Сфрагістика

Предмет і завдання сфрагістики. Походження та розвиток печаток. Функції печаток. Типологія та різновиди печаток. Товарні знаки.

Печатки Давньої Русі. Печатки доби козацтва. Печатки і товарні знаки XIX–XX ст.

Нумізматика

Предмет та завдання нумізматики. Виникнення грошей та монет. Головні характеристики монет (аверс, реверс, гурт, легенда, монетні метали та засіб виробництва монет, лігатура, номінал, монетна стопа). Монетні скарби та засоби їх вивчення.

Монети України від найдавніших часів до XI ст. Безмонетний період. Гроші безмонетного періоду. Грошові гривни Давньої Русі. Монети України XIII–XX ст. Проекти монет УНР. Монети СРСР. Сучасні грошові одиниці України. Вітчизняні традиції і сучасні грошові одиниці України.

Історична ономастика

Предмет та завдання антропоніміки. Соціальний зміст особистого імені людини.

Головні етапи розвитку Української антропонімії. Слов'янські імена дохристиянського часу. Імена календарні (канонічні) та некалендарні. Поява та розповсюдження системи «ім'я – по батькові». Поява та розповсюдження прізвищ. Зміни у системі найменування у XX ст. Імена – неологізми.

Предмет та завдання топоніміки. Окремі класи топонімів (ойконіми, гідроніми, ороніми, урбаноніми). Історико-філологічний аналіз у наукових

дослідженнях.

Загальна характеристика української топонімії. Походження назв природних об'єктів (гідроніми Дніпро, Дністер, Десна, Чорне море, Азовське море; ороніми Карпати, Крим). Народна географічна термінологія. Походження назв об'єктів створених людиною; етнокультурних регіонів Таврія, Буковина, Поділля, Слобожанщина; країн Україна, Росія, Молдавія, Білорусія; міст Київ, Чернігів, міст Чернігівщини.

Відображення у топоніміці змін в економічному, соціальному та політичному житті суспільства.

Генеалогія

Предмет та завдання генеалогії. Зв'язок історії та генеалогії. Джерела та методика генеалогічних досліджень. Героїчні та фіктивні родоводи. Родовід-список. Принципи побудови генеалогічного дерева та генеалогічних таблиць.

Українська генеалогія. Сучасний стан генеалогічних досліджень в Україні. Генеалогічні дослідження в науково-дослідній роботі та навчальному процесі.

Рекомендована література Історіографія всесвітньої історії

Дятлов В. Комунікативна культура Середньовіччя і раннього Модерну в сучасній німецькій історіографії: Від історії комунікацій до історичної комунікології? *Сіверянський літопис*. 2007. № 1. С. 106–116.

Зашкільняк Л. Сучасна світова історіографія: Посібник. Львів, 2007.

Козелек Р. Минуле майбутнє: Про семантику історичного часу. Київ, 2005.

Колярстук О.А. Предмет історії повсякденності: історіографічний огляд його становлення у зарубіжній та вітчизняній історичній науці. *Український історичний журнал*. 2007. № 1. 174–182.

Космина В. Г. Теорія культурно-історичних типів М. Данилевського й методологія історії. *Український історичний журнал*. 2006. № 1. С. 183–197.

Нові перспективи історіописання / [під ред. П. Берка]. Київ, 2004.

Таран Л. В. Проблеми епістемології історії: від позитивізму до постмодернізму (на прикладі французької, російської, української історіографії). *Український історичний журнал*. 2007. № 2. С. 185–195.

Тойнбі А. Дослідження історії. *Всесвіт*. 1994. № 10. С. 135–149.

Франкел Б. Постіндустріальні утопісти. Київ, 2005.

Українська історіографія

Академічні й доакадемічні образи української історіографії / [відп. ред. О. А. Удод]. Київ, 2012.

Дорошенко Д. І. Огляд української історіографії. Київ, 1996.

Калакура Я. І. Українська історіографія: Курс лекцій. Київ, 2012

Колесник І. І. Українська історіографія (XVIII – початок XIX ст.). Київ, 2000.

Коцур В. П., Коцур А. П. Історіографія історії України: Курс лекцій.

Чернівці, 1999.

Кравченко В. В. Нариси з української історіографії епохи національного відродження (друга половина XVIII – середина XIX ст.). Харків, 1996.

Марченко М. І. Українська історіографія (з давніх часів до середини XIX ст.). Київ, 2014.

Оглобин О. Українська історіографія. 1917 – 1956 рр. Київ, 2003.

Українська історіографія на зламі XX і XXI століть: здобутки і перспективи [за ред.. Л. І. Зашкільняка]. Львів, 2004.

Ясь О.В. Історик і стиль: визначні постаті українського історіописання у світі культурних епох (початок XIX – 80-ті роки XX ст.): У 2-х частинах. Київ, 2014.

Джерелознавство історії України

Антонович В.Б. Лекції з джерелознавства / [ред. М.Ковальський]. Острог-Нью-Йорк, 2003.

Богдашина О.М. Джерелознавство історії України: теорія, методика, історія. Харків, 2005. 192 с.

Воронов В.І. Джерелознавство історії України. Дніпропетровськ, 2003. Джерелознавство історії України: Довідник / [під ред. М.А.Варшавчика]. Київ, 1998.

Історичне джерелознавство: Підручник / [Я.С.Калакура, І.Н.Войцехівська, С.Ф.Павленко та ін.]. Київ, 2002.

Ковальський М.П. Джерелознавство історії України XVI – першої половини XVII ст.; У 9 частинах. Дніпропетровськ, 1977–1985.

Макарчук С. Джерелознавство історії України. Львів, 2008.

Підгаєцький В.В. Основи теорії та методології джерелознавства з історії України XX ст. Дніпропетровськ, 2001.

Спеціальні історичні дисципліни

Бондаренко Г. В. Спеціальні історичні дисципліни. Луцьк, 2015.

Бучко Г., Бучко Д. Історична і сучасна українська ономастика. Чернівці, 2013.

Герасимчук В.А., Нечипоренко А.Ф. Антропоніми: історія і сучасність. Кам'янець-Подільський, 2002.

Гречило А. Герби та прапори міст і сіл України. Львів, 2005.

Дашкевич Я. Майстерня історика: джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни. Львів, 2011.

Зварич В., Шуст Р. Нумізматика. Довідник. Тернопіль, 1998.

Кісь Я.П. Палеографія. Львів, 1974.

Панашенко В.В. Палеографія українського скоропису другої половини XVII ст. Київ, 1974.

Перехрест О.Г. Історична хронологія. Черкаси, 1999.

Сидоренко О.Ф. Історична метрологія Лівобережної України XVIII ст. Київ, 1975.

Спеціальні історичні дисципліни. Чернівці, 2006.

Спеціальні історичні дисципліни: довідник. Київ, 2008.

Томазов В. Генеалогія козацько-старшинських родів: історіографія та джерела (друга половина XVII – початок XXI ст.). Київ, 2006.

Шуст Р. Нумізмати́ка: історія грошового обігу та монетної справи в Україні. Київ, 2007.

Яременко М. Спеціальні історичні дисципліни. Київ, 2010.

Критерії оцінювання знань вступників до аспірантури

Сума балів за 100-бальною шкалою	Оцінка ECTS	Значення ECTS	Критерії оцінювання	Рівень компетентності
90 – 100	A	відмінно	Вступник виявляє особливі творчі здібності, вміє самостійно здобувати знання, без допомоги викладача, знаходить та опрацьовує необхідну інформацію, вміє використовувати набуті знання і вміння для прийняття рішень у нестандартних ситуаціях, переконливо аргументує відповіді, самостійно розкриває власні обдарування і нахили	Високий (творчий)
83 – 89	B	добре	Вступник вільно володіє вивченим обсягом матеріалу, застосовує його на практиці, вільно розв'язує справи і задачі у стандартних ситуаціях, самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких незначна	Достатній (конструктивно-варіативний)
75 – 82	C	добре	Вступник вміє зіставляти, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача; в цілому самостійно застосовувати її на практиці; контролювати власну діяльність; виправляти помилки, серед яких є суттєві, добирати аргументи для підтвердження	
68 – 74	D	задовільно	Вступник відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень; з допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, виправляти помилки, серед яких є значна кількість суттєвих	Середній (репродуктивний)
60 – 67	E	достатньо	Вступник володіє навчальним матеріалом на рівні, вищому за початковий, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні	Середній (репродуктивний)
35 – 59	FX	незадовільно	Вступник володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу	Низький (рецептивно-продуктивний)